

ווא האט אונזער פארהאלטן
געט קיין וואס ווערט דא
אין אונזער געזעלשאפט
און אונזער לעבן
און אונזער "הויפט" ווערט
קיינמאל נישט געטראפן

B+

און

דוד דיאספורין מחורר "מכאן ומכאן"

N.E.J.S. 138b
April 3, 1967
Dr. N. C. Brandwein

David G. Roskies '69

דאס פאר אן 12

דוד דיאספוריין--"כשמו כן הוא." בספרות העברית הוא בודאי הסמל הבולט ביותר של היהודי הגלותי, הנע-ונד. לעומת הטפוסים האחרים ב"מכאן ומכאן", שהם יותר מדי סטטיים במובן אפויים, דיאספוריין הוא איש המשתנה ^{על} בהלך-המארעות. הוא משתנה, וכסוף הוא נשאר כמו שהיה בראשונה. אף על פי שברנר מערבב את הזמנים, ופגישתו הראשונה עם דיאספוריין ^{קורה} בסוף המעשה וכל שאר הפגישות קורות לפני זה, כמו הפלגה-לעבר, אף על פי כן, יכולים אנו לראת שלש תקופות ברורות בחיי דיאספוריין.

אם
לפי
מסורת
אשר

במשפט אחד רואים אנו כל הטרגדיה של חיי דיאספוריין: "מהפוגרום, שהיה בעירו, עיר-הפלך הדרומית, עיר-מולדתו... לא סבל הוא, דוד דיאספוריין, מאומה." איזה אירוניה נפלאה כלולה במשפט זה, הראוי אפילו לשלום-עליכם. ובדיוק כמו מאטל פייסי, יכול דיאספוריין להתפאר: "מיר איז גוט, איך בין א-יתום." ולא רק יתום הוא, אבל גם יהודי, ובגלל יהדותו הוא יסבול כל חייו-- אפילו בלי פוגרומים. בסוף התקופה הגליצאית הזאת, דוד יכיר שההוא אינו יכול לברח מגורלו.

בינתיים, הוא משחק משחק הפוליטיקה, עם סוסמאות רקות ו"חחונות". באסיפה אחת: "נאמו שבעה-עשר איש, הוציאו שלש ריזולוציות, והוא, דיאספוריין, היה בפעם הראשונה ה'חתן', ישב בראש השולחן, מלא תפקידו באופן מצויין...". כן, דוד יודע לשחק תפקידו היטב--ומתי הוא אינו משחק תפקיד?

רק בדבר אחד הוא אינו משחק; יש לו אידיאל אחד רציני, והוא מרגיש שכל עולמו עומד עליו. הטרגדיה בחייו הוא שאידיאל זה הוא הבלתי אפשרי ביותר, בשבילו ובשביל כל יהודי הגלות. האידיאל הטולסטויני. אידיאל זה ^{על} חתור על עצמו פעמים רבות בכחבי ברנר, והלל צייטלין חשב שזה אחד מן היסודות של חיי ברנר עצמו. כתב צייטלין בצוקונפסט: "עס פאלט מיר אַ מאַל אַנין, אז ער, יוסף חיים ברענער, איז אַפֿשר געווען אויסער די, דוכאַבאַרן דער איינציקער אמתער און אויסגעהאַלטענער טאַלסטיאַנער אויף דער וועלט, כאַטש ער האט זיך אויסערלעך קיין מאַל נישט אָנגעגעבן ווי אַזעלכן." (דעצעמבער 1938) אפשר שברנר היה יכול לקיים מצוות הטולסטויאניזם, אבל בשביל גבורו דיאספוריין, זה היה המכשול הגדול יותר. דווקא משום כך הוא קרא ברגש: "אני אנני חפץ לדעת משום לאומיות!" הוא רצה להיות "ניטרלי" מבוכן אבסולטי. איש אחד עמד לו ברדכו--אביו. ודיאספוריין "טנא אותו על בנותו חניך בינו ובין העולם הכללי של עס-הארץ." ^{בסוף} דיאספוריין ימצא את החיץ בכל מקום, הוא לעולם לא יוכל לחדור דרכו.

פוס

אחד הקטעים בספר הנוגעים ביותר ללב, הוא המקרה בין דוד ואביו. מקרה זה מסמל את הריב בין הדורות, ריב אידיאלוגי וגם אמוציונלי. כאשר בונים דיאספורין חי עדין, בנו התנכר אליו. אחרי מותו, דוד התחרט על מעשיו. מה קרה בלילה ההוא, שזכרוננו פקד אותו כל ימיו? צפעס איחידה, בונס הסרסור, שתמיד היה בהול וטרוד, נסה להתחבר עם בנו. ברנר מתאר את זה באופן סמלי. הוא כותב: "...נתבדרו שולי כחנתו ממעלה ונתגלו ערומים כל חלק גופו", וכדי להדגיש את היסוד הטרגי במקרה, ברנר מוסיף: "גופו שבעוד חדשים אחדים לא עמדו בפני הנתוח." ולזה הבן החצוף עונה: "נו, ומה בכך? צריך ללמוד!" האב רוצה "לגלות את עצמו" והבן משחק תפקיד של סטודנט חסר-הלב. וכשהוכוח על גזירות ת"ח ות"ס מתחיל, רואים אנו בפועל ממש את ההווס ביניהם. בשביל הבן ה"נטרלי", השם חמלניצקי מתכוון פטריוט גדול שהציל את עמו מהפולנים העריצים. ובשביל האב, כמובן, חמלניצקי הוא סמל של תקופה נוראה בהסטוריה היהודית. אבל דוד דיאספורין מתעלם מההסטוריה הזאת. אפגישה הזאת נשארה במוחו. לאחר כך, בקרקוי, כשדוד דיאספורין כבר חפץ לדעת, הוא שאל את אביו: "אנטישמיות-- מה פרושה? לא רוצים בנו? מדוע? לא נכון!" החקופה הגליצאית מגיעה לסופה. אבל ברנר רוצה עוד להכניס קצת אירוניה, כדי לסיים את שיעור הראשון ביסודות היהדות. אז הוא מספר לנו ספור עם מרוסיה המשרתת. דיאספורין נמשך אליה, ואל גופה הרענן והגמיש. אין היא בורג'ואזית יהודית (חס ושלום), אלא "בת עם בריא בהרבה מובנים"-- עכשיו האידיאל הטולסטויאני הפך לאידיאל ארוטי גם כן! וברנר, כדרכו, מכניס עכשיו זכוח אידאולוגי על טבעה של אנטישמיות כדי להפריע את ספור המעשה על מנת להדגיש את השפעת השיא האדיאל. פתעום בא הגלוי שמרוסיה היא--משומדת. הפלא ופלא. הקורא יכול כבר להרגיש דפק הלב של דיאספורין. אבל הנצחון אינו מאריך ימים, כי מיד נודע לכולם שיש למרוסיה חתן, ושמו--בוגדן! עכשיו, ורק עכשיו, דיאספורין הנאיבי יכול להרגיש טעמה של הגלות, ומילות אביו "למה בוגדן חמלניצקי? למה?" מקבלות מוסג אחר. ואז הנדידה מתחילה.

בתקופה השניה, דיאספורין נמצא כבר בשיקגו. הוא ברח מן האנטישמיות הרוסית וחשב שעכשיו, באמריקה הוא יהיה אחד מן העובדים, "בורג אחד בתוך רבוא-רבבות הברגים." היחכן שבאמריקה הוא יאב את זהותו היהודית. הוא עדין אינו מרגיש שבריחתו לאמריקה היא תוצאה של התהליך ההסטורי של היהודי המודרני, שדיאספורין עצמו הוא חלק ממנו. וכמו כל יהודי מזרח אירופי,

אמר דוד

אני חושב
על הנושא הזה
אולי כדאי
לכתוב עליו

הוא מוצא חיים קשים ומטריאליסטים באמריקה. אפילו אין מקום בשביל הפוליטיקה, והוכוחים (בפרזות הסגרות עבר) היו מצלצלים כדיסהרמוניה גמורה בתוך כתלי בית הרשת. אפילו המשחק הזה, שדוד נהנה ממנו בגליציה, אפילו הפוליטיקה פסולה באמריקה. נשאר רק משחק אחד--התיאטרון. לרע מזלו, גם התיאטרון סגור לפני דיאס-פורין, כי האגוד אינו מקבל חברים חדשים. כן, אמריקה היא ארץ אחזרית, שמכריחה שני אחים להתחרות אחד בשני. כשיקבל הרריס את משרתו כמפקח בבית חרשת, יוכרה דוד לעזוב את המקום. באירמוניה דקה כותב דיאספורין במכתבו: "בימי של הרריס דיאספורין אחי יחס בודאי הטמפו של עשיית כובעים אמריקאיים." בכלל, דיאספורין נעשה לאיש יוחר סנסיטיבי בתקופה האמריקאית. כאשר הוא הולך לקבור את המפקח, זוכר הוא את זקנו השחרחר, ונראה לו כאילו הזקן נעשה אפור-פחמי, שקוף כרסיסי-קרנים של אבק. ודוד מוסיף: "אכן! בשעה שנצטרך הוא להתחפש בפני הינקים, שלא יכירו ביהדותו, ודאי שהתגלח פעמים, ואולי גם שלש פעמים בשבוע." המשפט הזה מראה לנו היטב את התפתחות הגבור, כי מיד אנו זוכרים דבריו בפגישתו הראשונה עם המחבר ברוסיה. אז דוד שאל ממנו אם עליו לגלח את שפמו. עכשיו, באמריקה, דוד יודע שלגלח שפם או זקן, זה אינו עוזר מאומה: היהדות נשארת לעולם. סוף-סוף, דיאספורין מחליט לעזוב את אמריקה, ועלינו לשאל מדוע. מדוע הוא לא הלך לניו-יורק, או לעיר אחרת? החשובה באה מדברי דוד עצמו. הוא מסיים את מכתבו: "...ואם אני אשאר המקום עוד כמשך הזמן אשר הייתי בו--מי יודע, אולי גם לי יחדל כל הענין מהיות חמוה." דיאספורין הוא די סנסיטיבי להרגיש שאם הוא ישאר באמריקה, הוא יסבול דמורליזציה גמורה. עכשיו הוא בורח לא מן האנטישמיות, אלא להיפוך, הוא בורח מחסר האפשרות להיות יהודי. בבאו לפלשתינה, נעשה דיאספורין ל"תלמיד" של המחבר. זאת אומרת, שהוא לומד אצלו על העולם החדש שלו, עולם יהודי. בעקר מענין אוחן לשמע על דודו, אריה לפידות. המחבר מספר לו כל ה"יחוס" של לפידות, ופתעום בא הגלוי החשוב ביותר, גלוי תהלך ההטורית. בשמחה גדולה מגמגם דיאספורין: "הרי שגם אני... מצד אמי... יחסן כזה! ואני לא ידעתי, לא חשבתי על זה מעולם... עכשיו אבי שלי ואני... הרי כאן עולם מלא! עולם שלם!" עכשיו הכל מובן. הרי הוא חלק אחד ב"גאלדענער קייט". הרי הוא סוף-סוף משלים עם אביו, שגם הוא מסמל טפוס חשוב בהסטוריה היהודית. ובתקופה הפלשתינית, דיאספורין מצא גם כן הבעה לאידיאל הטולסטויאני שלו. ללכת בלי צוארון וגם יחף--אלו היו מן

